

NEVOIA DE TRANSCENDENȚĂ, ETERNITATE ȘI LIBERTATE PENTRU AFIRMAREA DEMNITĂȚII UMANE ȘI A LIBERTĂȚII RELIGIOASE

Drd. Adin Emanuel SĂLĂGEAN

Universitatea din București
emanuel.salagean@uadventus.ro

Abstract: The Need for Transcendence, Eternity and Freedom on Behalf to Assert Human Dignity and Religious Freedom

In the context of the process of globalization and the phenomenon of secularization in the countries dominated by Western culture, it is seeing with necessity of new approaches of the relation between religious freedom and human dignity. History has revealed us that concern for the assertion of human dignity has also included concern for freedom of conscience, and the interest in respecting religious freedom has always brought increased concern for human dignity. This fact shows us that there is a correlative relationship between human dignity and religious freedom. Therefore, it is necessary to discover and enlarge the factors that can strengthen this relationship in order to achieve and develop a lasting social harmony that will be in the benefit of every citizen. In this article, we will refer to three fundamental needs of the human being that refer to human dignity and affirm the need for religious freedom: the need for transcendence (the transcendent immanent), the need for eternity (present eternity) and the need for freedom (freedom of deliberate self-limitation).

Keywords: dignity, religious freedom, transcendence, present, future, self-limitation, eternity

Climatul de libertatea religioasă a avut de-a lungul timpul o contribuție specifică și indispensabilă la afirmarea și protejarea demnității umane prin transmiterea valorilor moral-creștine. Acest cadrul de toleranță religioasă a fost prezent mai ales în perioadele istorice când educația creștină a fost

apreciată și a existat un context filosofic favorabil comunicării și dezbaterilor multiculturală și interreligioasă. În acest articol vom aduce în atenție trei teme care au contat de-a lungul timpului și continuă să fie de interes în lupta pentru susținerea și punerea în valoare a demnității umane. Aceste subiecte primesc valențe noi în societatea contemporană sunt sub presiunea globalizării și a secularismului. De asemenea, putem spune că aceste concepte au însoțit dintotdeauna ființa umană și s-au menținut cu prioritate în preocupările oamenilor indiferent de perioada istorică, zona geografică sau nivelul de cultură. Pentru a fi mai ușor înțelese, aceste trei subiecte vor fi prezentate făcându-se referire la trei necesități fundamentale ale ființei umane: nevoia de transcendență (transcendentul imanent), nevoia de eternitate (eternitatea prezentă) și nevoia de libertate (libertatea autolimitării). Aceste teme au rămas de interes și azi deși în cazul primelor două se observă o preocupare constantă de negare iar cea de-a treia este prezentată sau invocată cel mai des în opoziție cu orice normă sau interdicție.

1. Transcendentul imanent

Dintotdeauna omul s-a simțit limitat în existența lui precum și inferior în raport cu manifestările supranaturale pe care dacă n-a reușit să le folosească în favoarea lui s-a străduit să le limiteze acțiunea distructivă. Istoria mitologiei este unul dintre cele mai clare exemple în acest sens, iar faimoasa butadă a lui Voltaire: *Dacă Dumnezeu n-ar fi existat, ar fi trebuit să fie inventat*, exprimă foarte bine această limitare a omului dar și dependența lui față de transcendent. Imaginea ființei umane despre metafizică și divinitate a intrat într-o nouă etapă în perioada modernă și postmodernă după ce modelul din evului mediu a fost schimbat sub presiunea fenomenului de secularizare. Contrar unor tendințe actuale care consideră în cele mai multe cazuri dezbaterile pe această temă irelevante, contextul contemporan oferă suficiente direcții pentru a sesiza și a descrie prezența realității transcendente, precum și necesitatea ca omul să-și exprime această nevoie și căutare. De fapt, așa cum vom vedea mai târziu, unul dintre elementele fundamentale care definesc demnitatea umană este tocmai această căutare după transcendent, după ceva ce este dincolo de realitatea imediată.

Ca să înțelegem mai bine importanța și necesitatea acestui nivel al transcendenței pentru demnitatea umană și libertatea religioasă, putem

face referire la modelul filosofic al „arheologiei gândirii”¹ propus de George F. McLean. Filosoful american ajunge la acest model prin interpretarea mitul peșterii lui Platon în care descrie patru nivele de reprezentare a realității. McLean consideră că etapele pe care le prezintă această parabolă oferă posibilitatea de a realiza o arheologie a gândirii. Putem aminti cel puțin două motive pentru care McLean alege modelul peșterii. În primul rând pentru că mesajul acestui mit se regăsește în lucrările lui Platon reprezentând totodată un principiu la care revine în scrierile lui. În al doilea rând, pentru că acest model a avut o mare influență asupra filosofiei occidentale, în special cu privire la epistemologie și principiile fundamentale ale demnității umane. Prezentate pe scurt cele patru niveluri pe care le observă McLean în alegoria peșterii sunt: nivelul umbrelor (realitatea vizibilă), nivelul existenței (auto-descoperirea și formele concrete – prezența în lume), nivelul conștientiei (analiza formelor și a fenomenelor) și nivelul esenței (viață, valori și drepturi inalienabile).

De aceea, în metafizica lui McLean susține că nivelul IV din arheologia gândirii reprezintă esența și poate fi modelul de cunoaștere care descrie realitatea la care se poate raporta fiecare individ indiferent de cultura din care face parte. Aici avem de fapt o idee din filosofia lui Aristotel despre lume (*phýsis*) ca un tot unitar și dinamic ce include totul într-un raport de contingență. Această relație se poate observa la nivel fizic, al fenomenelor, în *Butterfly Effect* propus de Norton Lorenz, dar McLean este interesat de acest fenomen la nivelul relațiilor sociale. Această situație este foarte mult influențată acum de fenomenul globalizării când oamenii sunt aduși tot mai aproape unii de alții și ajung să interacționeze în situații total neașteptate. McLean are în atenție tocmai acest nivel al interacțiunii sociale care aduce în discuție valori, principii sau credințe care fac parte din ceea ce reprezintă pentru om esența și substanța, adevărata realitate. De aici responsabilitatea de a cunoaște și a înțelege fiecare individ sau grup social pentru a pune în valoare aspectele individuale, subiective ale fiecărei persoane sau grup social. De aceea, McLean consideră că subiectivitatea individuală face parte din realitate și trebuie să se țină cont de ea, iar întoarcerea de la nivelul IV spre celelalte niveluri pentru a se putea urca apoi din nou spre ultimul stadiu al esenței și realității, ajută și la evitarea unei abordări subiective solipsiste care așează individul în centru.

1 George F. McLean, *Reconstruction of the Person: Culture and Methaphysics*, Washington DC, The Council for Research in Values and Philosophy, 2015, p. 4.

În varianta propusă de McLean se are în vedere pe de-o parte individualitatea fiecărei persoane și comunitatea socială care se bazează pe relație, iar pe de altă parte, nivelul transcendent al esenței care reprezintă existența sau căutarea după sursa existenței, adică realitatea, ultimul stadiu al cunoașterii. Pentru McLean existența este realitatea pentru că aceasta este ceea ce atrage ființele umane să realizeze unitatea în care este integrată fiecare persoană printr-un raport de participare și acceptare, dincolo de date tehnice și științifice sau particularități culturale. Prin această propunere despre ceea ce reprezintă realitatea McLean încearcă și reușește să ofere un model care răspunde la două provocări contemporane: respectarea individualității subiective a fiecărei persoane și acceptarea în contextul globalizării a unei formule comunitare care are ca bază ultimul nivel al cunoașterii, realitatea transcendentă a existenței.

Încă din anul 1948 când George Orwell a scris romanul *1984*, a fost creat conceptul de „Big Brother”, acel supraveghetor permanent care te privește și te urmărește. Ceea ce părea atunci un scenariu desprins din cele mai îndrăznețe previziuni științifico-fantastice, în prezent pare să fie o realitate necesară. Omul contemporan care trăiește sub o permanentă amenințare se simte obligat să accepte existența unei entități (sau a unor autorități) care monitorizează permanent viața lui.² Este foarte clar pentru cei mai mulți că în acest context de nesiguranță publică tendința de supraveghere și monitorizare este tot mai prezentă observându-se chiar o creștere a interesului pentru astfel de activități. Până la ce nivel va ajunge această supraveghere și monitorizare a oamenilor este o întrebare la care probabil niciodată nu se va putea oferi un răspuns satisfăcător. Iar dacă la această situație mai adăugăm și confuzia îngrijorătoare cu privire la *cel* sau *cei* care monitorizează existența, dezbaterea capătă valențe

2 Bugetul Agenției Naționale de Securitate din Australia a ajuns în 2019-2020 la 38.7 miliarde \$ australieni (<https://www.militaryaerospace.com/computers/article/16711521/national-security-2019-to-2020-australia-government-budget-bolsters-cyber-security>). Pentru bugetul din 2015 – 2016 erau alocați 31 de miliarde \$ australieni la care se mai adaugă alte 1.2 miliarde pentru cheltuieli în lupta împotriva terorismului la nivel mondial. (<http://www.budget.gov.au/2015-16/content/highlights/nationalsecurity.html>) Bugetul NSA (National Security Agency) în anul 2017 era de 9.35 miliarde \$. (<https://www.statista.com/statistics/283545/budget-of-the-us-national-security-agency/>), iar bugetul FBI (Federal Bureau of Investigation) în anul 2017 era de 9.5 miliarde \$ (<https://www.fbi.gov/news/testimony/fbi-budget-request-for-fiscal-year-2017>). În anul 2019 bugetul SRI este de 2.465.885 lei (<https://www.mediafax.ro/politic/buget-2019-comisiile-parlamentare-au-dat-avize-favorabile-programul-privind-asigurarea-vitamina-d-trecut-comisie-bugetul-sri-avizat-taierea-ceruta-liviu-dragnea-scandal-bugetul-parchetului-general-17871595>) (Accesat 10 iulie 2019).

și perspective care pe de-o parte devin argumente în favoarea existenței unor entități dincolo de percepția noastră senzorială, iar pe de altă parte amplifică dezbaterile cu privire la entitatea celor care fac această activitate de supraveghere și monitorizare. În plus, dezbaterile ar deveni și mai complicată dacă am aduce în discuție motivația care stă în spatele unor astfel de acțiuni de monitorizare sau scopurile pentru care vor fi folosite informațiile adunate.

Omul modern, nu mai crede în mituri, dar paradoxal, crede în funcționalitatea lor.³ Știința, accesul la informație sau noile tehnologii nu au reușit să ștergă din construcția omului sentimentul că viața lui poate fi influențată sau chiar determinată de *ceva* sau *cineva* care există dincolo de realitatea imediată. În prezent, strigătului de victorie de la sfârșitul secolului al XX-lea *Gott ist tot!*, i se răspunde cu mesajul disperat care se aude pretutindeni ca un geamăt: „Omul este în agonie!”⁴ Această criză a fost anticipată de scriitorul francez Andre Malraux care considera că cea mai mare provocare a secolului XXI va fi redescoperirea de către omul (post)modern a dimensiunii transcendente, numind acest demers „reintegrarea zeilor”. „Consider că sarcina veacului următor, conform cu cea mai cumplită amenințare cunoscută de omenire va fi reintegrarea zeilor.”⁵

Atât filosofia (ex. modelul mitului peșterii propus de Platon) cât mai ales credința creștină prezintă dimensiunea transcendentă într-o formă foarte potrivită pentru modul în care este construită ființa umană. Numai creștinismul, spre deosebire de celelalte religii, susține ideea unei Divinități care l-a creat pe om după chipul și asemănarea Lui. Chiar dacă acest adevăr exclude nuanța esenței (omul a fost făcut din țărână Gen. 2:7), include cel puțin două aspecte foarte importante: relația și asemănare în caracter cu Creatorul. În favoarea relației rămâne evident acest argument al căutării neobosite după comuniunea cu divinitatea, iar dorința de manifestare a modelului divinității rămâne al doilea argument. În toate religiile păgâne comportamentul omului era definit și modelat de imaginea despre divinitate (zei), dar cu mențiunea: cunoaște-te pe tine însuși. Omul nu avea dreptul și nici nu putea să-și depășească acest statut de om decât în situații și condiții speciale (ex. faraonul sau cezarul) și asta nu mai în raport cu semenii lui. Spre deosebire, în creștinism divinitatea nu

3 Lucian Boia, *Sfârșitul Occidentului*, București, Humanitas, 2015, p. 55.

4 Anca Manolescu, *Stilul religios în modernitatea târzie*, București, Polirom, 2011, p. 111.

5 Horia R. Patapievici, *Partea nevăzută decide totul*, București, Humanitas, 2015 p. 137.

doar că invită la imitare (Lev. 11:44.45), dar chiar s-a întrupat conform statului limitat al ființei umane pentru a susține și a facilita realizarea acestei relații dintre omul imanent și Dumnezeu Transcendent.

Această căutare și deschidere către transcendent nu este decât un mijloc prin care omul descoperă valențele dar mai ales sursa demnității umane și totodată încurajează și protejează libertatea religioasă. Contextul actual al noilor tehnologii sau nanotehnologiei care sunt mijloace care facilitează trecerea către o lume virtuală și transcendentă poate fi un argument foarte puternic în favoarea unei realități metafizice și transcendentă care este baza și garanția libertăților și drepturilor fundamentale pentru ființa umană. Prin urmare, orice formă de exprimare a experienței religioase (mai ales a credinței creștine) într-un cadru de libertate nu poate fi decât în favoarea susținerii acestui concept al existenței unui Dumnezeu transcendent și personal după al Cărui chip a fost creată ființa umană. Această perspectivă poate oferi alternativa validă omului contemporan pentru care entitatea care îl urmărește a devenit o obsesie, dar totodată poate reprezenta o invitație la o relație care conduce la o schimbare pozitivă pentru o existență care are în atenție și dimensiunea verticală. Modelul „arheologiei gândirii” propus de George F. McLean are ca obiectiv prezentarea beneficiilor de care se poate bucura ființa umană atunci când redescoperă această dimensiune transcendentă a existenței. În acest fel, omul poate spera să se bucure de un progres real (atât material cât mai ales spiritual) chiar și în ciuda degenerării la care este supus odată cu înaintarea în vârstă.

2. Eternitatea prezentă

În cartea „Partea nevăzută decide totul”, filosoful Horia Roman Patapievici afirmă că pentru omul postmodern, „nevoia de a se abandona total în brațele prezentului”⁶, este însoțită de „relativism, divertisment, consumerismul cultural și setea de a fi trendy.”⁷ Dar, așa cum același autor remarcă, trebuie subliniat faptul că această preocupare exagerată pentru experiența prezentă trebuie explicată în contextul opoziție față de tradiția trecutului, dar mai ales prin dorința mereu neîmplinită după eternitatea viitorului. Dorința profundă de a trăi, preocuparea continuă de a

6 *Ibidem*, p. 92.

7 *Ibidem*.

cunoaște viitorul, capacitatea de a intui/imagina și chiar de a determina/influența anumite experiențe care urmează să se întâmple sunt argumente în favoarea unei realități care poate trece dincolo de timpul limitat al existenței umane. Educația în general și educația creștină în special au prin excelență rolul de a face legătura între experiența prezentă a formării și experiența viitoare a devenirii. Iar pentru ca această experiență a educației să aibă loc este nevoie de un cadru care să respecte demnitatea umană și să protejeze libertatea de exprimare, inclusiv libertatea religioasă. „Căutarea fericii”, așa cum este stipulată în Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii⁸ și un viitor mai bun sunt realizabile numai în măsura în care sunt respectate demnitatea și libertățile ființei umane.

Pentru că respectul față de demnitatea umană are în vedere și viitorul este numai normal să existe o preocupare față de finalitatea efortului depus pentru ca omul să trăiască mai bine. Demersul pentru această proiecție de viitor are în vedere două aspecte. Pe de-o parte, are în atenție cum va fi modelată imaginea despre viitor a copiilor, tinerilor sau a adulților și care va fi viziunea conturată despre timpul care este înainte. Iar pe de altă parte, se are în vedere procesul de (trans)formare al persoanei după modelul social și principiile sistemului educațional pe care îl alege. Obiectivul declarat este pregătirea pentru viitor. Dar care viitor?

Viața ne-a arătat de multe ori că cei mai apreciați părinți, dascăli sau mentori au fost acele persoane care au respectat drepturile inalienabile ale ființei umane, au avut în atenție libertatea de conștiință a fiecărei persoane și au crezut în potențialul celor pe care i-au îndrumat, chiar și atunci când totul părea să le fie împotriva. Unul dintre cele mai cunoscute exemple în acest sens este mama doctorului Ben Carson, care i-a modelat fiului ei o imagine despre viitor pe care el niciodată n-ar fi avut-o. Această proiecție a devenit pentru el un obiectiv pentru care a început să lupte, iar ulterior a exercitat asupra lui o atracție irezistibilă.⁹ Există cel puțin două aspecte comune la acești mentori adevărați (fie ei părinți, profesori,

8 *Noi considerăm aceste adevăruri evidente, că toți oamenii sunt egali, că ei sunt înzestrați de Creator cu anumite Drepturi inalienabile, că printre acestea sunt Viața, Libertatea și căutarea Fericii. Că, pentru a asigura aceste drepturi, Guverne sunt instituite printre oameni, izvorând puterile lor doar din consimțământul celor guvernați, Că atunci când orice Formă de Guvernare devine distructivă acestor scopuri, este dreptul poporului de a o modifica sau elimina, și să instituie nouă Guvernare, stabilindu-i fundația pe astfel de principii și organizându-i puterile în asemenea formă, încât să le pară lor cel mai probabil să producă Siguranță și Fericire.* https://ro.wikipedia.org/wiki/Declarația_de_independență_a_Statelor_Unite_ale_Americii (Accesat 25 iunie 2019).

9 Ben Carson, *Mâini înzestrate*, București, Viața și Sănătate, 2010 pp. 20-10.

lideri religioși sau politici etc.). În primul rând este faptul că au crezut în potențialul pe care îl are fiecare ființă umană, iar în al doilea rând, i-au privit pe semenii lor întotdeauna din perspectiva a aceea ce putea deveni și nu s-au lăsat influențați de nivelul la care se aflau cei pentru care erau chemați să lucreze.

Acesta este de fapt modelul pe care Dumnezeu l-a folosit de-a lungul existenței umane. Încă din grădina Edenului le-a desfășurat primelor ființe create un viitor garantat de porunca: „creșteți, înmulțiți-vă și umpleți pământul” (Gen. 1:28). Chiar și după căderea în păcat, imaginea despre viitor, în ciuda suferinței și a luptei, rămâne una a biruinței finale prin zdrobirea capului șarpelui (Gen. 3:15). Biblia continuă în acest ton pozitiv cu istoria lui Avraam, a cărui imagine despre poporul care va ieși din el a fost modelată de mulțimea stelelor cerului (Gen. 22:17), iar popoului evreu i-a fost descrisă perspectiva unei țări în care „curge lapte și miere” (Ex. 3:17). Aceste situații ar putea continua cu alte exemple profetice care apar în VT sau/și în NT și care culminează cu formula „un cer și un pământ nou în care vor locui neprihănirea” (2 Pet. 3:13). Altfel spus, un viitor cu „lucruri pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit...” (1 Corinteni 2:9).

În prezent, pentru ca această perspectivă a viitorul să poată exista este nevoie de acest echilibru între preocuparea pentru respectarea demnității ființei umane prin crearea și protejarea unui context în care să fie respectată libertatea de conștiință. Indiferent de loc, acolo unde va exista o preocupare constantă pentru demnitatea ființei umane și respectarea libertății de conștiință se vor dezvolta comunități cu relații sociale puternice și care vor avea capacitatea să proiecteze și să asigure un viitor mai bun fiecărei ființe umane, iar din perspectivă creștină chiar un viitor veșnic.

Dar numai o imagine corectă despre viitor nu este suficientă pentru a trăi experiența unei existențe veșnice promise de Dumnezeu și de care sufletul omului este atras permanent. Este un fapt că numai unele persoane prind această perspectivă a viitorului anticipat de Dumnezeu și mai puține dintre acestea au parte de o experiență care le ajută să trăiască în acest viitor. Prin urmare, pregătirea pentru existența veșnică sau „viața veacului ce va să vie” este condiționată de preocuparea pentru respectarea demnității umane și protejarea libertăților religioase. Într-o lume tot mai speriată și confuză cu privire la viitor, cu oameni care doresc să trăiască și să privească înainte cu speranță, principiile libertății religioase continuă să afirme că există un Dumnezeu, care nu doar cunoaște viitorul, ci îl

susține și îl conduce către o destinație sigură.¹⁰ Iar una dintre garanțiile cele mai elocvente ale unui astfel de viitor este faptul că această experiență fericită viitoare poate fi experimentată și în prezent.

3. Libertatea autolimitării

Între limitele impuse de libertatea metafizică, apreciată ca libertatea absolută și anarhie, considerată forma de libertate care exclude existența oricărei legi, omul și grupurile sociale încearcă să se situeze pe o poziție din care să poată afirma că se bucură de libertate. Această libertate va fi definită întotdeauna prin anumite forme de manifestare (am/avem libertatea să ...) și în raport cu un anumit mediu de manifestare. Prin urmare, orice formă de libertate poate fi recunoscută printr-un mod de afirmare și este/ar trebui protejată de un cadru legal sau o convenție mutuală. În acest cadru, este de la sine înțeles că libertatea personală este definită pe de-o parte de normele și legile comunității sociale din care face parte un individ, iar pe de altă parte de dorința personală de expresie și competența individuală de autolimitare.

Libertatea autolimitării implică renunțarea deliberată la anumite drepturi sau beneficii personale/individuale pentru beneficii în favoarea unei comunități sau din dorința de a încuraja/susține posibilitatea de manifestare a unei alte persoane. În creștinism modelul de libertate autolimitată este cel mai clar exemplificat de Dumnezeu care se autolimitează pentru a oferi libertate (responsabilități și intimitate personală) și mântuire (Dumnezeu întrupat) ființelor create. Chiar și atât de des invocata absență a sacrului din societate postmodernă prin care este susținută inutilitatea experienței și libertății religioase, poate fi un argument în favoarea deciziei lui Dumnezeu de a se autolimita și a se retrage (Ieremia 29:13) pentru a oferi omului contemporan posibilitatea de a-și trăi viața așa cum consideră că este cel mai potrivit pentru el. Faptul că Dumnezeu respectă decizia omului de a trăi o viață care este în opoziție cu principiile Lui nu trebuie înțeles ca un act permisiv în favoarea luptei împotriva oricărei forme religioase, ci din contră, este cel mai puternic argument în favoarea respectării libertății religioase. Însuși Iisus Hristos care a pretins că este *Calea, Adevărul și Viața* a considerat că decizia cuiva de a-L urma trebuie

10 Ranko Stefanovic, *Revelation of Jesus Christ*, Andrewes University Press, Berrien Springs, MI, 2002, p. 69.

să fie voluntară și deliberată (Matei 16:24; Marcu 8:34 și Luca 9:23), nicidecum în urma unor argumente de autoritatea sau constrângeri.

Decizia de a recunoaște sau nu existența unui Dumnezeu care se retrage autolimitându-se, dar rămânând aproape chiar și atunci când absența lui nu poate fi o dovadă în favoarea inexistenței Sale conduce la rezultate fundamental diferite. În primul caz, când nu este recunoscută existența unei divinități care se autolimitează deși continuă să ofere un sens existenței, omul devine centrul care reprezintă autoritatea ultimă. Pentru a-și consolida această poziție omul va tinde să acumuleze tot mai multă putere fiind angajat într-o luptă continuă pentru extinderea autorității sale fără a ține cont de libertățile sau drepturile altor persoane. Oricât de însemnate ar putea fi (sau părea) realizările, acest demers este limitat și chiar destinat eșecului pentru că va rămâne numai în dimensiunea orizontală (mundană) a experienței. În al doilea caz, acceptarea unei relații în dimensiunea verticală a experienței umane după exemplul unui Dumnezeu care se autolimitează pentru a oferi libertate de expresie ființelor create, va determina formarea unui model prin care autolimitarea contribuie la sporirea libertății de mișcare într-o unitate bazată pe respectul față de diversitate (Romani 12:10; Filipeni 2:3) și a progresului fundamentat pe relație într-un spațiu al interacțiunii autentice (Efeseni 4:16).

Așa cum „secretul civilizației este moderația iar secretul procesului civilizării individuale este înfrânarea”,¹¹ acceptarea unei autolimitări în exercitarea libertăților umane alături de abținerea față de orice exces de manifestare autoritară în relație cu semenii, vor deschide drumul către adevărata experiență a demnității umane într-un cadru al libertății de conștiință. Lipsa unui astfel de exercițiu al autolimitării poate duce la „neuronism”, care aduce diverse forme de abuz și implicit ruină morală. Istoria a consemnat multe momente când exprimarea fără limite a libertăților personale a avut multe implicații negative, cum este cazul împăratului Nero. În timpul guvernării sale respectul (*pietas*) și loialitatea (*fides*) au fost înlocuite cu distracția (*agón*), fastul excesului, plăcerea, bogăția (*luxus*) și alte forme degradante de manifestare.¹²

Faptul că în ultimii ani omul din modernitatea târzie nu a mai fost preocupat de autodisciplinare prin exercitarea libertății de autolimitare, a condus la anumite situații față de care sunt exprimate tot mai multe

11 Horia R. Patapievici, *Partea nevăzută decide totul*, București, Humanitas, 2015, p. 213.

12 *Ibidem*, p. 243.

îngrijorări. Ne este cel mai accesibil să ne referim la teologi și să amintim de enciclica *Fides et ratio* în care Papa Ioan Paul al II deplânge pierderea dimensiunii metafizice din preocupările filosofiei și științei moderne, iar ca rezultat direct al acestei situații putem aminti scăderea interesului pentru atributele care definesc ființa umană. De asemenea, teologul filosof atrage atenția asupra faptului că omenirea nu a trăit un progres spiritual la același nivel ca cel tehnic,¹³ iar implicațiile acestei situații sunt multiple și legate direct de modul în care omul folosește progresul tehnic și își reprezintă realitatea. Erich Fromm dezvoltă aceeași idee în cărțile „Sufletul omului. Între Geniul binelui și al răului” sau „Anatomia distructivității umane.” De asemenea, André Malraux surprinde acest blocaj dintre progresul cunoașterii obiective și necesitatea unei perspective mai largi a interacțiunii sociale bazate pe exercitarea libertății de autolimitare, când se întreabă cu cinism: „De ce să cucerești Luna, dacă e doar ca să te sinucizi pe ea?”¹⁴ Preocuparea lui Malraux este tocmai pentru ceea ce riscă să piardă omul modern atunci când din orizontul preocupărilor sale lipsește acest exercițiu al autolimitării și interesul pentru „lucrurile cele mai înalte” (*tà mégistra*), cum le numea Platon sau „lucrurile cele mai de preț” (*tò timiôtaton*) cum spune Plotin.¹⁵ Îngrijorări legate de implicațiile pe care le are dezinteresul pentru exercitarea libertății de autolimitare au fost exprimate și de oameni recunoscuți pentru descoperirile lor în domeniul științelor, cum este Stephen Hawking care a avertizat că „rasa umana este în pericol dacă inteligența artificială merge prea departe.”¹⁶ Se știe că pe lângă rezultatele pozitive pe care le aduce pentru umanitate inteligența artificială există multe aspecte îngrijorătoare cu privire la preluarea unor responsabilități specifice ființei umane și **încurajarea** consumerismului.

Anumite temeri sunt exprimate și în grupul filosofilor laici care sunt direct interesați de protejarea demnității umane. Amintim aici pe filosoful Mircea Flonta care într-un eseu cu titlul „Luminarea acum și aici”, ajunge la concluzia că avem motive să ne îndoim că trăim într-o epocă luminată chiar dacă progresul cunoașterii obiective este fără precedent iar accesul la informații este mai facil ca niciodată. Argumentul profesorului

13 The Holy See, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_04031979_redemptor-hominis.html (Accesat 5 mai 2019)

14 André Malraux, *L'Actualité*, apud Horia Roman Patapievici, *Partea nevăzută decide totul*, București, Humanitas, 2015, p. 130.

15 *Ibidem*, p. 137.

16 <https://www.bbc.com/news/science-environment-43408961> (Accesat 20 iunie 2019)

Flonta este că unii adversari din trecut ai iluminării au fost înlocuiți cu alții, moderni, cum sunt hedonismul și consumismul, care „sunt cel puțin la fel de puternici și poate mai greu de învins”.¹⁷ Această remarcă nu face decât să confirme îngrijorările cu privire la disfuncțiile care apar atunci când omul își pierde autocontrolul prin lipsa de exercitare a libertății de autolimitare, iar noua perspectivă care se deschide aduce multe semene de întrebare pentru viitor în privința evoluției pe care o va avea umanitatea.

Într-o lume în care consumerismul, hedonismul și gândirea de tip *wishful thinking* sunt tot mai prezente este nevoie să fie reafirmate implicațiile pozitive ale libertății de autolimitare. De asemenea, este necesar să amintim că libertatea dobândită prin autolimitare nu poate fi numai realizarea unei generații sau rezultatul pozitiv al unui context istoric favorabil pentru ca apoi să fie transmisă posterității. Membrii fiecărei generații sunt invitați în mod individual și colectiv să redescopere implicațiile pozitive care decurg din dispoziția de autolimitare a libertăților individuale în contextul istoric în care trăiesc. Pentru ca acest lucru să se întâmple, este nevoie să fie respectată și libertatea de conștiință, pentru că aceasta are un rol determinant în a-i ajuta pe oameni să înțeleagă raportul care există între libertate și autolimitare precum și beneficiile care decurg de aici și prin care este protejată demnitatea umană: binele comun, dezvoltarea virtuților, suprimarea viciilor, formarea și susținerea unei comunități sau a unei societăți care este bazată pe relații sănătoase și durabile, crearea de modele, prevenirea tendinței consumiste și a depresiei cauzată de lipsa de sens.

4. Concluzii

În concluzie putem spune în primul rând că, situația actuală când sistemele care urmăresc ființa umană în societățile dezvoltate care devin tot mai monitorizate și controlate prezintă un context care poate face trimitere la o autoritate transcendentă. Paradoxal, această imagine este tot mai prezentă în societățile secularizate care tind să nu mai fie interesate de realitatea transcendentă care a însoțit ființa umană de-a lungul istorie și care a reprezentat ultima autoritate și sursa pentru modelul structurilor sociale. Contrar tendinței care consideră că progresul științific și tehnologic anulează dimensiunea metafizică, putem spune că situațiile actuale întâlnite în lumea științei și a tehnologiei pot

¹⁷ Mircea Flonta, *Răspântii ale gândirii*, București, Humanitas, 2017 p. 193.

reprezenta noi oportunități prin care omul se poate întoarce la cea ce este adevărata realitate, orizontul metafizic prin experimentarea unor noi situații care fac trimitere la dimensiunea transcendentă. În formularea folosită de Paul Ricoeur, am putea spune că tendința de monitorizare a existenței omului postmodern este o „metaforă vie” a unei entități transcendente la un nivel la care ființa umană găsește împlinire și resurse pentru afirmarea demnității umane în relațiile sociale care trec granițele culturale sau religioase. În al doilea rând, amintim că într-un context istoric în care abundă promisiunile pentru un viitor mai bun, promisiuni care în primul rând se adresează dorinței profunde a omului de a trăi cât mai bine și mai mult, se reconfirmă faptul că respectarea demnității umane și a libertății religioase sunt elemente esențiale pentru realizarea unui viitor mai frumos. Un prezent care stă sub semnul principiilor și al respectului față de ființa umană este garanția unui viitor mai bun, dar atunci când acțiunile prezente pierd din vedere dimensiunea complexă a relației și se limitează la interesul pentru sine prin diverse forme narcisiste și consumiste, există multe motive de îngrijorare cu privire la ceea ce se va întâmpla în anii care vor urma. Iar în al treilea rând, preocupare pentru autolimitare deliberată a libertății personale încurajează autodisciplinarea și susține un cadrul de manifestare în care sunt respectate demnitatea umană și libertatea religioasă. Prin contrast, când se pierde din vedere interesul pentru autolimitarea libertăților și exercitarea dreptului de abținere, omul are tendința să își piardă autocontrolul, iar noua perspectivă care se deschide poate aduce multe semene de întrebare în privința evoluției pe care o va avea umanitatea în viitor.

Bibliografie

- Boia Lucian, *Sfârșitul Occidentului*, București, Humanitas, 2015.
- Carson Ben, *Mâini înzestrate*, București, Viață și sănătate, 2010.
- Flonta Mircea, *Răspântii ale gândirii*, București, Humanitas, 2017.
- Manolescu Anca, *Stilul religios în modernitatea târzie*, București, Polirom, 2011.
- McLean F. George, *Reconstruction of the Person: Culture and Metaphysics*, Washington DC, The Council for Research in Values and Philosophy, 2015.
- Patapievici Roman Horia, *Partea nevăzută decide totul*, București, Humanitas, 2015.

- ♦ Stefanovic Ranko, *Revelation of Jesus Christ*, Andrewes University Press, Berrien Springs, MI, 2002.

Referințe WEB

- ♦ <https://www.bbc.com/news/science-environment-43408961>
- ♦ <http://www.budget.gov.au/2015-16/content/highlights/nationalsecurity.html>
- ♦ <https://www.militaryaerospace.com/computers/article/16711521/national-security-2019-to-2020-australia-government-budget-bolsters-cyber-security>
- ♦ http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_04031979_redemptor-hominis.html
- ♦ https://ro.wikipedia.org/wiki/Declarația_de_independență_a_Statorilor_Unite_ale_Americii